

NOTE DE LECTURĂ

NOTES FOR READING

Asea M. TIMUȘ¹

UN ROMAN ISTORIC PLIN DE ÎNVĂȚĂMINTE

A HISTORY NOVEL FULL OF WISDOM

Despre *ochii* omului se spune că sunt *oglinnda sufletului*. Dar ce se spune despre mintea care zămislește o legendă, dezvoltă o istorie și o mână care-o întinde pe hârtie? Oare n-o fi cumva oglinda *virtuții omenesti*, că doar unii rodesc legende și istorii, alții le povestesc, iar cei din urmă le slăvesc? Cam așa vreau să încep slăvirea cărții pe care sper să o cunoască fiecare român cu suflet și virtute.

Romanul istoric „Legiunile trec Dunărea” l-am cumpărat în iunie 1991, adică atunci când mai eram cu sovieticii. În acel an și mai apoi, nu știam cine au fost Traian, Decebal, că țara s-a numit cândva și Dacia, despre capitala ei Sarmizegetusa – nici nu puteam pronunța cuvântul și tot așa. De aceea nu m-am prins de roman. De când, slavă Domnului, trecem liberi Prutul, or în 25 de ani am recuperat mult din cele ce trebuia să auzim de la mămici, bunici și învățatori. Ba mai mult. Cu ajutorul unor Oameni mari și cu multă mărinimie am fost în multe locuri istorice ..., da și la Sarmizegetusa, și în cotul Dunării unde se întinde Drobeta Turnu Severin și *îmbătrânesc picioarele* podului lui Traian, la cetăți, cetățui, castele, biserici, mănăstiri, teatre, munți, hanuri, biblioteci, turnuri, muzee și tot așa. Am fost în atâtea locuri, încât odată am sfidat câțiva români cu laudele mele despre plaiurile vizitate.

Însă, cum spune românul, *mai e loc și pentru altele*. Vara aceasta am citit Istoria

Basarabiei, autor Al. Boldur, și în cap. 5 „Geții și dacii sub dominația scitică. Țăr-mul Mării Negre: geții, dacii și sciții”, pag. 32-36, se descrie perioada romanilor după Dunăre. Mi-am amintit despre romanul istoric „Legiunile trec Dunărea” și, ca să-mi sedimentez „tema de istorie” cu întregul set: perioada, anii, eroii, orașele, râurile, personajele, luptele, obiceiurile etc., am început să citesc cele 465 de pagini ale romanului. Din partea a doua am conștientizat că am o capodoperă în bibliotecă și până

¹ Asea M. TIMUȘ, doctor în agricultură, conferențiar universitar; UASM.

la urmă nu numai că am savurat povestea dacilor, dar am și lăcrimat pentru ei.

Imediat, ca fiecare om care a devenit și el autor de carte, m-a interesat cine a scris romanul istoric „Legiunile trec Dunărea”. Curiozitatea și impresiile au crescut și mai mult, fiindcă Amur Bakyevev, care nu sună nici rusește, nici românește, a publicat romanul în 1991 la Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, și a colaborat cu istoricul moldovean Ion Hâncu. De aici încolo am căutat autorul, l-am găsit și am aflat istoria domniei sale și a romanului său.

Biografia lui Amur Șodieveci BAKYEV. Domnul Bakyevev este născut la 20 septembrie 1961 în or. Yantak din RSS Tadjikă (URSS). Părinții au trecut să locuiască în or. Nalcik, Republica Socialistă Autonomă Kabardino-Balkară, și în 1978 a absolvit școala generală nr. 9. Tot în acest an s-a înscris la specialitatea „Istorie”, la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Kabardino-Balkaria. În 1983 a absolvit facultatea cu mențiune și a început să lucreze ca învățător de istorie la școala medie din or. Ceghem, apoi lector de istorie și educație civică la Colegiul de Construcții din or. Nalcik. În anii 1992–1998 a lucrat și a continuat studiile de doctorat la Alma Mater. În 1998 a susținut teza de doctorat pe tema „Civilizația Adyghee”, specialitatea 07.000.07 „Etnografia, etnologia și antropologia”. După susținerea doctoratului a lucrat învățător de istorie, a scris și publicat romanul din prezentarea dată, iar din 2010 conduce Asociația Proprietarilor de Imobil „Palatin” din or. Nalcik.

„**Biografia**” romanului istoric „Legiunile trec Dunărea” din destăinuirea autorului. La întrebarea despre *idee* a răspuns: „Specializarea în istorie am trecut-o la Catedra de istoria universală, mai concret Istoria Antică. Am început să adun materiale despre istoria împăraților romani Domițian, Nerva, Traian și Hadrian încă

din anul doi de facultate, neștiind în ce se va contura această pasiune. Numerele și denumirile legiunilor, ale cohortelor, locația taberelor, numele legaților și tribunilor, scenariul romanului etc. au fost meditate câțiva ani. Era necesar un *impuls* ca să se realizeze în manuscris.

A urmat întrebarea cum de un om de la așa îndepărtare a scris un roman despre țara mea. Bakyevev a răspuns: „Scrierea și publicarea romanului a fost o determinare a Celui de Sus. Exact ca și cunoștința „întâmplătoare” a dvs. cu Veaceslav în Librăria din Hol din Chișinău, care va ajutat să găsiți adresa mea (Veaceslav cu fiul lui Anton sunt din Republica Tatarstan (Federația Rusă) și m-au ajutat să-l găsesc pe Amur Bakyevev). Cu 26 de ani în urmă, prietenul meu cu care lucram împreună lectori la Colegiul de Construcții s-a cunoscut cu o domnișoară din Moldova, care a venit la odihnă în orașul-sanatoriu Nalcik. Ei au plecat în Moldova împreună și s-au căsătorit. Din 1984, după absolvirea facultății, am început să public povestiri și publicistică diversă, care apăreau în „Adevărul de Kabardino-Balkaria”, „Tineretul Sovietic”, inclusiv frecventam Uniunea Literară a Kabardino-Balkariei. După practica acelor timpuri din URSS, publicarea unei povestiri sau a unui roman era posibilă numai pe banii statului și dacă erai membru al asociațiilor sau uniunilor. Dar la ei era un rând al „tinerilor” scriitori și poeți cu vârsta în jur de 70 de ani, încât șansele aproape că nu existau. Dar în 1986 în URSS s-a început *perestroika* și a apărut posibilitatea publicărilor pe cont propriu. În 1988, prietenul meu din Moldova m-a îndemnat să scriu romanul despre împăratul Traian, insistând că în Moldova se va publica mai ușor.

Realizarea. Am sistematizat tot materialul adunat despre războaiele dacice ale lui Traian. Din ceea ce am reușit să adun

și să studiez ca istoric a constituit baza documentară a romanului „Legiunile trec Dunărea”. Restul s-a completat din fantezia scriitorului și, în luna mai 1990, am terminat romanul. Țările, regiunile și evenimentele descrise în roman – Dacia, Tracia, Caucazul, sarmații nomazi – au fost în tangență cu Marea Neagră sau „Circum Ponticum”, așa cum Grecia, Italia, Spania, Africa de Nord și Orientul Apropiat au fost în tangență cu „Circum Mediterraneum”, zone foarte bine conexe între ele. Zonele nu au fost și deloc nu sunt îndepărtate pentru navigație, cu atât mai mult pentru avioane. Ca istoric, mi-a fost interesant să-i prezint pe cei care au opus rezistență agresiunii din Roma și au oprit-o, chiar cu prețul vieții. Dacia, cu regele său Decebal, de două ori în lupte deschise și-a încrucișat armele cu ale Romei. Tot Dacia a fost ultima țară în Europa cucerită de romani, dar prima pierdută de ei peste un veac și jumătate. Cuceririle lui Traian sunt printre ultimele succese ale politicilor Imperiului Roman. Următorii imperatori după Traian, începând cu Hadrian, au trecut la strategia de apărare a teritoriilor cucerite.

Publicarea. În 1990 am demisionat în Nalcik și am venit în Chișinău fără nici o sursă financiară pentru publicarea romanului. Compatriotul meu m-a ajutat să-mi găsească de lucru și am început să abordez editurile și să le propun tipărirea „Legiunii”. Mă refuzau, din motiv că nu aveau finanțe sau că la rând stăteau scriitorii moldoveni. Editura Cartea Moldovenească de pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt a fost a treia editură unde am prezentat manuscrisul. Directorul dl N.N. Mumji a analizat manuscrisul, a telefonat la cineva și mi-a explicat că ar publica acest roman cu cea mai mare plăcere, dar editura deja are un plan pentru anul întreg. Dar, dacă autorul poate să-l publice pe bani proprii, atunci este de acord să-l tipărească, ofe-

rind și un sfat despre abordarea oricărei bănci comerciale private pentru a obține finanțarea. Am început a cutreiera băncile, firmele și, conform aceleiași întâmplări fericite predeterminate de Sus, după a șasea încercare am reușit să obțin sponsorizarea de la o firmă a publicării „Legiunii”. În 19 noiembrie 1990 „Cartea Moldovenească” a semnat un contract editorial pentru tipărirea romanului cu tirajul de 5 000 de exemplare. Calculările pentru publicare le-a produs dna S.V. Bratkiv. Hârtia urma să o prezinte autorul, care a primit-o de la domnia Saveli Kleiman și Jordan (nu a memorat numele).

Condiții obligatorii pentru publicarea romanului au fost și prezentarea a două recenzii: istorică și literară. Recenziile i-am găsit la Academia de Științe, în persoana cercetătorului științific superior Ion Hâncu. Am discutat foarte calduros și peste câteva zile mi-a întors manuscrisul cu o recenzie pozitivă și laudativă. A doua recenzie de acest gen am obținut-o, după lecturarea manuscrisului, de la Mihail G. Hazin, membru al Uniunii Scriitorilor din URSS. Redactor literar al romanului a fost Natalia G. Antonov, pe care mi-a recomandat-o fosta ei șefă Larisa A. Bucătaru. Ulterior am găsit și artiști plastici, pe Igor Sitalov și Leonid Kușnirenko. Pe acești oameni și mulți angajați ai editurii, până în prezent, mi-i amintesc cu sincere mulțumiri și recunoștință. La 22 decembrie 1990 manuscrisul a fost transmis la culegere, iar în 22 februarie 1991 semnat pentru tipar și în 27 martie 1991 am primit primul exemplar de probă. Cu părere de rău, acasă în Nalcik mă aștepta mama mea bolnavă și eu trebuia să mă întorc cât puteam de repede.

Conținutul romanului istoric: Pe primele pagini sunt prezentați Traian, Decebal și cei implicați în acțiunile din Parta. Urmează prologul, 9 capitole cu 13 subca-

pitole intitulate după cum urmează: *Colonia Agrippina; Florile Meihua; Regatul dragonului cap-de-lup; Palatele „Palatinului”;* *Coliziunea Partei, anul 101; Vulturul și Dragonul; Britania, anul 102; „Tratatul de pace”;* *Până la ultimul murmur; Licoarea nefinței; Regatul Kushan, anul 106; Poteca nemuririi.* Pe forța este expusă harta grafică a Imperiului Roman, Daciei și altor regate cucerite sau aflate în conflict. Fiecare capitol și subcapitol este arborat cu o sugestie artistică, urmează epilogul, în total 465 pagini.

După cum autorul a menționat anterior, eroii și evenimentele din roman sunt reale, pe baza documentației istorice. În totalitate corespund cu cele tratate de istoricul moldovean Al. Boldur, doar „regizate, costumate și acționate” de fantezia istoricului din Kabardino-Balkaria Amur Șodievi Bakyev. Pentru a finaliza cu frunțile descrețite, mai spun că aș dori să cunosc moldoveanca care a „sucit capul” instantaneu la doi bărbați, poate kabardini, poate cerchezi, poate balkari, unul devenindu-i soț, iar celălalt slăvindu-i Țara prin romanul istoric „Legiunile trec Dunărea”. Mare respect pentru *fica anoni-mă a dacului necunoscut*, dar cel mai mare

respect pentru autorul Bakyev. **Pentru cel care va sponsoriza traducerea în română și editarea romanului pentru poporul lui Decebal, respectul va fi până la cer și înapoi la pământ, dar cel mai important va ocupa și domnia sa un loc în istorie alături de eroii înaintați în timp.**

Romanul se mai recomandă a fi citit pentru istoria Daciei, pentru Dunărea care și-a ridicat un umăr să sprijine și Basarabia, pentru Carpații în care veșnic dorm eroii plaiurilor, pentru voinicii care au rărit și slăbit legiunile lui Traian, femeile și copiii care au băut licoarea morții pentru Sarmizegetusa, pentru încă o credință a soției în soț, pentru băjenarii care au luat cu ei graiul și l-au semănat departe de vatra lor, pentru dragostea de mamă, tată, soț, soție, flăcău și fată, pentru Columna marelui militar Traian, care l-a onorat pe Decebal cum virtutea l-a ajutat. Pentru că Decebal a purtat centura cu semnele care simbolizau țara și poporul lui Burebista, pentru Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și tot neamul nostru care i-a avut pe antici, în cuget și fapte, de model. Pentru că azi, în calitate de cetățeni, suntem demni de această Patrie.